

ELM, TƏHSİL VƏ BİZNES QARŞILIQLI ƏLAQƏLƏRİNİN SƏMƏRƏLİ TƏŞKİLİNDƏ UNIVERSİTET TEXNOPARKLARININ ROLU

i.e.n. dosent Ələvsət Əliyev, Roza Şahverdiyeva, Tərgül Əliyeva

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu

Giriş. Müasir dövrün iqtisadiyyatı innovasiyalar əsasında formalaşır və inkişaf edir. Bu istiqamətdə əksər dünya ölkələri özlərinin milli iqtisadiyyatlarının inkişaf strategiyalarını işləyib həyata keçirirlər. Yeni tipli innovasiya iqtisadiyyatı əsasən innovativ strukturlar, o cümlədən texnoparklar vasitəsi ilə formalaşdırılır. Müasir dövrdə informasiya cəmiyyətinin biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatının qurulmasında texnoloji biliklərin mərkəzinə çevrilən universitetlər ali təhsil-texnopark vəhdətinin yaradılmasında son illər geniş inkişaf edir. “Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyasında, eləcə də İnformasiya Cəmiyyətinin inkişafına dair Milli Strategiyada elm-təhsil-istehsalat sahələri arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi istiqamətində yeni idarəetmə mexanizmlərinin işlənilməsi, innovasiya mərkəzlərinin, texnoloji komplekslərin, texnoparkların, biznes-inkubatorların yaradılması və fəaliyyətinin təşkili məsələləri qoyulmuşdur. Azərbaycanda biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə rəqabətə davamlı, yüksək ixrac potensialı, elm-təhsil əlaqələrinin səmərəli təşkili, innovativ məhsul və ya xidmət istehsalının formalaşdırılması üçün universitet texnoparkları yaradılmış və yaradılmaqdadır. Belə texnoparkların yaradılması, fəaliyyətinin təşkili üzrə beynəlxalq təcrübənin uğurlu nəticələrinin Azərbaycanda formalaşmaqda olan universitet texnoparklarına tətbiq olunması müasir dövr üçün aktual və zəruri məsələlərdən sayılır.

Texnoparkların universitetlərin innovativ fəaliyyətində rolu. İnformasiya Cəmiyyətinin inkişafı universitetlərin fəaliyyət xarakterini, inkişaf strategiyasını, idarəetmə sistemini dəyişdirir. Müasir universitetlər innovasiyalara əsaslanaraq inkişaf etdirilir. Universitetlərin təşkilati strukturunda yeni innovativ qurum olan texnoparklar yaradılır. Universitetin rəqabətqabiliyyətli müasir təhsil müəssisəsi kimi formalaşması üçün onun innovativ elmi-tədqiqat fəaliyyət istiqamətləri inkişaf etdirilir.

Universitetin innovasiyalara açıq olması, innovativ inkişaf yolunu tutması onun sürətlə inkişaf edən global tələblərə uyğunlaşması, rəqabətə davamlı olması mühüm şərtidir. Universitetin innovativ inkişafı innovasiyaların və innovativ fəaliyyətin universitet fəaliyyətinin bütün sferalarına sistemli tətbiqi prosesidir.

İnnovativ inkişaf informasiya cəmiyyətində universitetin rəqabətə davamlı olması, dinamik inkişafı üçün əsas şərtidir. Universitetlərin innovativ fəaliyyəti 1) universitetdə innovasiyaların yaradılması və onun fəaliyyətinin innovativ inkişaf, 2) universitetdə innovasiya fəaliyyətinin tədrisi, innovasiya üzrə kadr hazırlığı, 3) universitetin təhsil fəaliyyəti üzrə innovasiyaların dəstəklənməsi, inkişafı və s. kimi amillər istiqamətində reallaşa bilər.

Dünyada təhsil müəssisələri bazasında yaradılan universitet texnoparkları. Texnopark quruculuğunun əsas istiqamətlərindən biri də onun təhsil müəssisələri bazasında yaradılmasıdır. Dünya təcrübəsinə əsasən texnoparklar universitetlərdə formalaşır. Dünyada texnoparkların 33%-i institutlar və universitetlər strukturları tərəfindən yaradılmışdır. Universitet-texnopark vəhdəti yüksək texnologiyaların, innovativ fəaliyyətin inkişaf etdirildiyi, yüksək potensialı olan kreativ və intellektual mütəxəssislərin cəmləşdiyi bir məkandır. Texnopark elm, təhsil və istehsalatın inteqrasiya vasitəsidir.

Texnoparklar inkişaf etmiş ölkələrdə innovasiyanı bilik sahəsindən istehsalata ötürən təhsilin, elmin və istehsalın xüsusi inteqrasiya olunmuş formasıdır. Texnoparklar insan kapitalını sürətlə inkişaf etdirən, eyni zamanda yüksək texnologiyalar istehsal edən innovativ qurumlardır. Ali təhsil müəssisələri bazasında yaradılan texnoparkın fəaliyyət predmeti - alimlərin, doktorantların, tələbələrin, ixtiraçıların elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor işlərinin nəticələrinin, ixtira və kəşflərinin kommersiya əsasında həyata keçirilməsi üçün əlverişli şəraitin yaradılmasıdır. Texnoparklar yaradılma xüsusiyyətlərinə və məqsədlərinə müvafiq olaraq həm ayrıca, həm də müəyyən universitet, elmi-tədqiqat institutu, böyük müəssisələrin nəzdində, həm də xüsusi iqtisadi zonaların tərkibində formalaşdırıla bilər. *Təhsil müəssisələri bazasında yaradılan texnoparkların yaradılmasında əsas məqsədlərə aiddir:* universitetlərin təhsil, tədris, tədqiqat fəaliyyətini dəstəkləmək, universitetdə innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması, yüksək texnologiyalar sahəsində sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan kreativ insan resursları üçün əlverişli şəraitin yaradılması, kiçik və orta innovasiya şirkətləri üçün əlverişli mühitin yaradılması, elmin, təhsilin, istehsalın və kommersiyanın maksimal olaraq bir-birinə yaxınlaşdırılması, müxtəlif stimullaşdırma mexanizmlərinin və rejimlərinin tətbiqi, intellektual beyin məhsulunun işlənməsi, elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrinin sürətli reallaşması, intellektual mülkiyyətin qorunması, beynəlxalq əməkdaşlıq və beynəlxalq layihələrdə iştirak və s.

Universitet texnoparklarının qabaqcıl nümunələri. ABŞ-ın Kaliforniya ştatında Stenford Universiteti bazasında yaradılmış ilk texnopark olan Slikon Vadisində dünyada məşhur brendlərin böyük əksəriyyəti formalaşmışdır. Dünyada 100-

dən artıq brend o, cümlədən iPhone Slikon Vadisinin məhsullarındandır. Bu gün dünyanın ən güclü və müasir texnoparkı da elə Slikon Vadisidir. İlk texnoparklar Amerikada yarandığından bu klassik texnopark modeli hesab olunur. Dünyada texnoparkların və digər innovasiya texnoloji mərkəzlərin fəaliyyətini əlaqələndirən universitet tədqiqat parkları assosiasiyası da fəaliyyət göstərir. Hazırda dünyada ümumilikdə 4000-ə yaxın texnopark fəaliyyət göstərir. Əsasən təhsil müəssisələri bazasında formalaşmış texnoparklara nümunə kimi Böyük Britaniyada böyük və məşhur elmi park olan Kembriç universitetinin elmi parkını, Almaniyada Münxen Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən texnoparkı, Finlandiyanın Helsinki şəhərində olan texnoparkını misal göstərmək olar. Rusiyada əsasən ali təhsil sistemində 80-ə yaxın texnopark fəaliyyət göstərir. Onlardan Moskva Dövlət Universiteti texnoparkını, Tomsk Dövlət Universiteti biznes inkubatorunu, Tomskun elmi-texnoloji parklarını, Ali iqtisadiyyat məktəbinin biznes inkubatorunu, Kalininqrاد innovativ texnologiya mərkəzini, Novosibirsk akademik şəhərciyini və s. göstərmək olar. Türkiyənin İstanbul Texniki Universitetinin Ari Teknokentini, Yıldız Texniki Universitetinin, Ankara Universitetinin, Bingöl Universitetinin, Orta Doğu Texniki Universitetinin, Bəgazici Universitetinin, Bilkent Universitetinin və s. kimi texnoparklarını da həmin sıraya aid etmək olar. Eyni zamanda qeyd etmək olar ki, texnoparkın Avropa modelinin ən xarakterik nümunəsinə misal olaraq Türkiyənin İstanbul Texniki Universitetində yaradılmış ARI texnoparklar kompleksini, Çində Tsinghua Universiteti Elm Parkını, İranda Tehran Elm və Texnologiyalar Parkını göstərmək olar.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən universitet texnoparkları. Azərbaycanda ali təhsil müəssisələri bazasında texnoparkların yaradılması ideyası son illər sürətlə inkişaf edir. Ali təhsil bazası əsasında fəaliyyət göstərən ilk texnopark 2013-cü ildə Qafqaz Universitetində yaradılmış və uğurla fəaliyyət göstərir. Digər universitet bazalarında yaradılması planlaşdırılan Xəzər Universiteti texnoparkını, BDU texnoparkını, AzTU texnoparkını, ADNSU texnoparkını, Gəncə Texnologiya Universiteti texnoparkını və s. kimi digər universitet texnoparklarını qeyd etmək olar. Azərbaycanda universitet texnoparkları formalaşdırılarkən Türkiyə, İsveç, Rusiya, ABŞ və s. kimi ölkə universitetlərinin bu sahədəki texnopark təcrübələrindən, modellərindən istifadə olunmuş və olunmaqdadır.

Nəticə. Azərbaycanda elmin-təhsilin inkişafındakı irəliləyişləri və potensialı nəzərə alaraq, hesab etmək olar ki, texnoparkların ali təhsil müəssisələri bazasında formalaşdırılmasıyla uğurlu nəticələrə nail olmaq olar. İnkişaf etmiş ölkələrdə texnoparkların mövcud təcrübələrindən yararlanmaq, spesifik xarakter daşıyan xüsusiyyət və tendensiyalardan istifadə etmək hər hansı konkret ölkədə, o

cümlədən Azərbaycanda da qarşıya qoyulan məqsədə daha yaxşı nail olmaq mümkündür. Azərbaycanın bir çox ali təhsil müəssisələri bazasında texnoparklar yaratmaqla bütövlükdə ölkə üzrə həm texnoparklar şəbəkəsi təşkil edilə bilər, həm də qeyri-neft sektorunu dinamik inkişaf etdirmək olar. Texnoparkların idarəetmə modelinin uğurlu seçilməsi və təkmilləşdirilməsi hesabına iqtisadiyyatın innovasiyalı inkişafına nail olmaq mümkündür. Respublikada universitetlərin nəzdində texnoparkların yaradılması iqtisadiyyatın ümumi inkişafına 1)İKT infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, 2)İKT yönümlü layihələrin üstünlük təşkil etməsi, 3)təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və beynəlxalq aləmə inteqrasiyası, 4)informativ, intellektual və innovativ məhsulların assortimentinin artması, 5)informasiya iqtisadiyyatı və bilik iqtisadiyyatının səviyyəsinin yüksəlməsi, 6)yüksək texnologiyalar sahələrinin innovativ inkişafı, 7)insan resurslarının inkişaf etdirilməsi və s. kimi töhfələr verə bilər. Elm-təhsil-biznes əlaqələrini səmərəli təşkil etmək yoluyla universitet texnoparklarının fəaliyyətinin idarəedilməsində intellektual texnologiyaların tətbiqi, kadr potensialının iştirak səviyyəsinin artırılması, kadrların effektiv iş şəraitilə təminatlılığı səviyyəsinin yüksəldilməsi, həmçinin insan resurslarının sosial-mədəni və ictimai fəaliyyətliyini inkişaf etdirilməsi yoluyla kreativ məhsul və xidmətlərin xarici bazara çıxış imkanlarını artırmaq olar.

Ədəbiyyat siyahısı

1. “Azərbaycan - 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı. 29 dekabr 2012-ci il. www.president.az
2. “Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 02.04.2014-cü il. www.president.az
3. R.M.Alguliyev, A.G.Aliyev, R.O.Shahverdiyeva. High Techno-Parks in the economy of Azerbaijan and their management problems. ICIESM 2014 : XI International Conference on Innovation, Entrepreneurship and Strategic Management. Osaka, Japan. 2014. p.426-428
4. Л.А.Ефим. Университетские технопарки: время признания. Ж. Инновации. №5 (175), 2013. стр. 3-16
5. Ф.А.Викторович. Роль университетов в инновационной экономике на примере США. Ж. Вестник высшей школы. 2011, №6, стр. 85-88

6. T.Yoldoz, Z.Aykanat. Clustering and Innovation Concepts and Innovative Clusters: An Application on Technoparks in Turkey. World Conference on Technology, Innovation and Entrepreneurship. 2015. pp. 1197-1205

7. А.О.Солдатова. Технопарк как элемент современного инновационного развития. Ж. Управление инновациями: теория, методология, практика. 2015, №14, стр.41-46

8.

РОЛЬ УНИВЕРСИТЕТСКИХ ТЕХНОПАРКОВ В ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НАУКИ, ОБРАЗОВАНИЯ И БИЗНЕСА

В статье исследована роль университетских технопарков в организации эффективного взаимодействия науки, образования и бизнеса. Обоснованы значимости и роль технопарков в инновационной деятельности университетов. Проанализированы направления комплексной деятельности университетских технопарков. Были исследованы проблемы совершенствования и перспективы развития взаимосвязей науки, образования и бизнеса посредством технопарков.

ROLE OF UNIVERSITY TECHNOPARKS IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF SCIENTIFIC-EDUCATIONAL BUSINESS INTERACTION

The paper studies the role of university technology parks in the efficiency of the organization of interaction science, education and business. Substantiates their importance and the role of technology parks in the innovation activities of universities. Analyzed the activities of university technology parks created on the basis of educational institutions. We studied the problem of organization and long-term development to improve the interaction relations of science, education and business in the technoparks.